

**F.U.Qodirova, U.Y.Fayziyeva, Sh.X.Kobilova,
O.S.Ishmatova, M.A.Umaraliyeva**

SURDOPEDAGOGIKA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**F.U.Qodirova, U.Y.Fayziyeva, Sh.X.Kobilova, O.S.Ishmatova,
M.A.Umaraliyeva**

60112700–Maxsus pedagogika (surdopedagogika)

**SURDOPEDAGOGIKA
(DARSLIK)**

CHIRCHIQ-2024

UO'K 376-056.2

KBK 74.3

Q-92

F.U.Qodirova, U.Yu.Fayziyeva, SH.X.Kobilova, O.S.Ishmatova, M.A.Umaraliyeva / Surdopedagogika / Darslik. – Chirchiq: "Osiyo tur", 2024. – 272 bet

Darslik Chirchiq davlat pedagogika universiteti professor-o'qituvchilari tomonidan yaratilgan.

Eshitmaydigan va zaif eshituvchi bolalarni sog'lom va eshitadiganlar jamiyatiga integratsiya qilish, kommunikativ vosita sifatida so'zlashuv nutqini o'rgatish va og'zaki nutq orqali ta'lim berish, surdopedagogikaning eng muhim vazifasi bo'lib, ularga ta'lim berish mazmunining bosh mezoni sifatida qabul qilingan. Eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuviga, jamiyatda o'z o'rnini topib, ijimoiy ehtiyojini o'zi qondirish imkoniyatlariga sog'lom insonlar jamiyatida va ular yordamidagina erishish mumkin maxsus-pedagogik, psixologik va ijtimoiy ahamiyatlari zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil etilgan.

Darslikda ham nazariy, ham amaliy mazmunga egaligi bilan alohida qiymatga ega bo'lib, unda talabalarga ham maxsus, ham inklyuziv ta'lim bo'yicha keng qamrovli bilim berish maqsad qilib olingan.

OTMlarning maxsus pedagogika yo'nalish talabalari uchun mo'ljallangan.

Taqrizchilar:

Maxmudova M.S. - QDPI "Maxsus pedagogika" kafedrası katta o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD)

Abdullayeva G.S.-Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Maxsus pedagogika" kafedrası v.b. professori

UO'K 376-056.2

KBK 74.3

ISBN 978-9910-848-64-3

© F.U.Qodirova. va b., 2024

© "Osiyo tur", 2024

KIRISH

Eshitish imkoniyati inson hayotida eng muhim kommunikativ vosita ekanligi, eshitish imkoniyati orqaligina inson nutqiy muloqotni egallashi mumkinligini hisobga olsak, eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning nutqni egallash, ta'lim olish jarayonining naqadar murakkabligini tasavvur qilishimiz mumkin.

Aslida eshitmaydigan bolalarni sog'lom va eshitadiganlar jamiyatiga integratsiya qilish, kommunikativ vosita sifatida so'zlashuv nutqini o'rgatish va og'zaki nutq orqali ta'lim berish, surdopedagogikaning eng muhim vazifasi bo'lib, ularga ta'lim berish mazmunining bosh mezoni sifatida qabul qilingan. Eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuviga, jamiyatda o'z o'rnini topib, ijimoiy ehtiyojini o'zi qondirish imkoniyatlariga sog'lom insonlar jamiyatida va ular yordamidagina erishish mumkin.

Bu imkoniyatga esa ular nutqiy muloqot, o'qish, yozish, o'z fikrini savodli va asosli bayon qilish orqaligina ega bo'lishlari mumkin.

Darslik eshitmaydigan bolalar ta'limi xususida dunyo bo'yicha mavjud tajribalar, qarashlarga asoslangan, shuningdek, O'zbekistonda bu sohaning rivojlanish bosqichlariga katta e'tibor bilan yondoshgan holda yaratildi.

Surdopedagogika – eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning maxsus ta'limi, bu sohani ilmiy jihatdan rivojlantirish yo'lida faoliyat olib boradigan mutaxassislar tayyorlashda qo'llaniladigan asosiy o'quv fani hisoblanadi.

Darslik maxsus ta'limning surdapedagogika yo'nalishi bo'yicha yaratilgan bo'lib, unda surdopedagogika masalalari, O'zbekistonda eshitishida muammolari bo'lgan bolalar ta'limi nazariyasi, o'qitishning maxsus metodikalari, boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi, ona tili o'qitish, matematika, eshitish qobiliyatini rivojlantirish, talaffuzga o'rgatish masalalari keng yoritilgan.

Darslikda ham nazariy, ham amaliy mazmunga egaligi bilan alohida qiymatga ega bo'lib, unda talabalarga ham maxsus, ham inklyuziv ta'lim bo'yicha keng qamrovli bilim berish maqsad qilib olingan.

Mazkur kitob eshitishida muammolari bo'lgan bolalar ta'limi tizimining maktabgacha yoshdan to 9 yillik ta'limgacha bo'lgan davrni qamrab olgan bo'lib, u malaka oshirish va surdopedagog kadrlar tayyorlash tizimi talabalari uchun darslik sifatida xizmat qiladi.

Mualliflar jamoasi tomonidan yaratilgan ushbu darslik kar va zaif eshituvchi bolalar ta'lim-tarbiyasi muammolari bilan shug'ullanuvchi - maxsus ta'lim tizimi pedagog xodimlari, shuningdek, inklyuziv ta'lim joriy qilingan umumta'lim maktablari o'qituvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda mazkur toifa bolalar bilan olib boriluvchi maxsus korreksion-kompensator rivojlantiruvchi tavsifga ega ish tizimi atroflicha yoritib berilgan.

Darslik asosan 2 ta bobdan tashkil topgan bo'lib, u kar bolalar ta'lim-tarbiyasi tarixidan boshlab, ta'lim metodlari, didaktikasi, korreksion ishlarning mazmuni, nazariy asoslari, amaliyoti, ular ta'limiga qo'yilgan talablar va h.k.larni o'z ichiga olgan.

Ma'lumki, kar va zaif eshituvchi bolalar tomonidan umumta'lim fanlariga oid bilim hamda amaliy ko'nikmalarning o'zlashtirilishi asosan maxsus tashkil etilgan jarayon davomidagina amalga oshiriladi. Darslikda mualliflar tomonidan surdopedagogikaning hozirgi kundagi rivojlanishida asos bo'lib xizmat qilgan jahonga mashhur o'qitish tizimlari haqidagi ma'lumotlar, eshitishida muammosi bo'lgan bolalar psixologik-pedagogik tasnifi, maxsus yondashuvlarga asoslangan ta'lim jarayonining mohiyati va uning o'ziga xosligi, o'qitish metodlari va tamoyillari, o'quv faoliyatining tashkiliy shakllari, dars va o'quv mashg'ulotlariga qo'yiluvchi talablar, bunday bolalarni ijtimoiy hayotga uyg'unlashuvlariga asos bo'luvchi mehnat ta'limi va kasbga yo'naltirish masalalari, ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar tizimi keng yoritilgan.

MUNDARIJA

№	MA'RUZA MASHG'ULOTI MATERIALLARI	Bet
KIRISH		3
I Bob	ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR TA'LIMI DIDAKTIKASI	5
1-Mavzu	«Surdopedagogika» fanining obyekti, subyekti, maqsad va vazifalari	5
2-Mavzu	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi tarixi	21
3-Mavzu	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar tasnifi va diagnostikasidagi zamonaviy yondashuvlar	46
4-Mavzu	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimi	76
5-Mavzu	Surdopedagogikaning tamoyil va metodlari	91
6-Mavzu	Surdopedagogikaning didaktik masalalari	104
II Bob	KAR VA ZAIF ESHITUVCHI BOLALAR TA'LIMINING METODIK ASPEKTLARI	119
7-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalar ta'limi, tarbiyasi, ijtimoiy moslashuviga oid tadqiqotlar	119
8-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalar ta'limining asosiy shakllari. Dars va korreksion mashg'ulotlar	133
9-Mavzu	Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishining mazmuni va metodlari	146
10-Mavzu	Kar va zaif eshituvchilarni ta'limini assistiv texnologiya va vositalar	153
11-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalarni eshituv nutqiy faoliyatga tayyorlash metodlari	171
12-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalar ta'limi tarbiyasi ijtimoiylashuvida "1-4-5"	193

	strategiyasi va "Yagona nutqiy tartib"	
13-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bola rivojlanishida daktil va imo-ishora nutqining imkoniyatlari	205
14-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalarni tarbiyalash yonalishlari metod va vositalari	230
15-Mavzu	Kar va zaif eshituvchi bolalarning ijtimoiylashuvi omillari va starageyalari	234
	Glossariy	261
	Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati	265

**F.U.Qodirova, U.Y.Fayziyeva, Sh.X.Kobilova, O.S.Ishmatova,
M.A.Umaraliyeva**

60112700–Maxsus pedagogika (surdopedagogika)

SURDOPEDAGOGIKA (DARSLIK)

Muharrir:
Tehnik muharrir:
Musahhih:
Sahifalovchi:

X. Taxirov
S. Melikuziva
M. Yunusova
A.Ziyamuhamedov

Nashriyot litsenziya № 2044, 25.08.2020 й
Bichimi 60x84¹/₁₆. "Cambria" garniturası, kegli 16.
Offset bosma usulida bosildi. Shartli bosma tabog'i 17. Adadi
100 dona. Buyurtma № 2168

Zebo prints MCHJda chop etildi.
Manzil: Toshkent shahar, Yashnobod tumani,
22-harbiy shaharcha

ISBN 978-9910-848-64-3

9 789910 848643

O'QUV ADABIYOTINING NASHR RUXSATNOMASI

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va
innovatsiyalar vazirligining 2023 yil "29" **Sentabr**
dagi "438"-sonli buyrug'iga asosan

F.U.Qodirova,, U.Y.Fayziyeva,, O.S.Ishmatova,, Sh.X.Kobilova,
(muallifning familiyasi, ismi-sharifi)
, M.A.Umaraliyeva

Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha)
(ta'lim yo'nalishi (mutaxassisligi))

_____ ning
talabalari (o'quvchilari) uchun tavsiya etilgan

Surdopedagogika

(o'quv adabiyotining nomi va turi; darslik, o'quv qo'llanma)

_____ ga
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi
tomonidan litsenziya berilgan nashriyotlarda nashr
etishga ruxsat berildi.

Vazir

I. Abduraxmonov

№ 438367

Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hamkorlikda bajarilgan darslikga

Rozilik xati

Men U.Y.Fayziyeva quyida imzo qo'yib "Surdopedagogika" nomli darslikni pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, v.b dotsent Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hammualliflikda yozilganligini va mualliflar o'rtasida quyidagicha taqsimot qilinganligi ma'lum qilib, dissertatsiya ishida foydalanishga rozilik beraman.

F.U.Qodirova	22,2%
U.Y.Fayziyeva	22,2%
O.S.Ishmatova	22,2%
M.A.Umaraliyeva	22,2%
Sh.X.Kobilova	22,2%

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika
kafedrasi p.f.d, (DSc)

U.Y.Fayziyeva

Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hamkorlikda bajarilgan darslikga

Rozilik xati

Men O.S.Ishmatova quyida imzo qo'yib "Surdopedagogika" nomli darslikni pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, v.b dotsent Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hammualliflikda yozilganligini va mualliflar o'rtasida quyidagicha taqsimot qilinganligi ma'lum qilib, dissertatsiya ishida foydalanishga rozilik beraman.

F.U.Qodirova	22,2%
U.Y.Fayziyeva	22,2%
O.S.Ishmatova	22,2%
M.A.Umaraliyeva	22,2%
Sh.X.Kobilova	22,2%

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika
kafedrasi p.f.f.d, (PhD) katta o'qituvchisi

O.S.Ishmatova

Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hamkorlikda bajarilgan darslikga

Rozilik xati

Men F.U.Qodirova quyida imzo qo'yib "Surdopedagogika" nomli darslikni pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, v.b dotsent Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hammualliflikda yozilganligini va mualliflar o'rtasida quyidagicha taqsimot qilinganligi ma'lum qilib, dissertatsiya ishida foydalanishga rozilik beraman.

F.U.Qodirova	22,2%
U.Yu.Fayziyeva	22,2%
O.S.Ishmatova	22,2%
M.A.Umaraliyeva	22,2%
Sh.X.Kobilova	22,2%

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika
kafedrası p.f.d, professor

F.U.Qodirova

Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hamkorlikda bajarilgan darslikga

Rozilik xati

Men M.A.Umaraliyeva quyida imzo qo'yib "Surdopedagogika" nomli darslikni pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, v.b dotsent Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna bilan hammualliflikda yozilganligini va mualliflar o'rtasida quyidagicha taqsimot qilinganligi ma'lum qilib, dissertatsiya ishida foydalanishga rozilik beraman.

F.U.Qodirova	22,2%
U.Y.Fayziyeva	22,2%
O.S.Ishmatova	22,2%
M.A.Umaraliyeva	22,2%
Sh.X.Kobilova	22,2%

**Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori, (PhD) dotsent**

M.A.Umaraliyeva